

szemléletformáló erővel bírnak. Ezért próbálom a politika más szereplőivel is megértetni, hogy a fényűzésnek tartott irodalom és „művészet” közvetítette tapasztalat – ha nem is közvetlenül – önmagunk és körülményeink jobb megismeréséhez, döntéseink és lehetőségeink tisztázásához járulhat hozzá”.

Ignotus szerint „egy újságnak vagy szemlének éppúgy megvan a maga magánélete, mint az egyes íróknak, s a világ elé mindebből majdnem semmi sem tartozik”. Igaz ez a többször átalakult szerkesztőséggel működő Szépirodalmi Figyelőre is, ahol sok olyan vitának lehettem a részese, amelyektől gazdagabb lettem, de ezek a „család”, a szűk közösség belső életének intimitása miatt nem tárhatók a nyilvánosság elé. Viszont előttünk fekszik tíz esztendő hatvan folyóiratszám, amelyek kitárulkoznak, s minden szemérmesség nélkül mutatják meg belső világukat, a munkánknak s a bennünket követő barátok, pályatársak – Thimár Attila, Pápay György, Bengi László, Zsávolya Zoltán, Csillag István, Buda Attila és a többiek – munkájának az eredményét.

A tíz éve hűséges, valamint az utóbbi években a laphoz szegődött új olvasóknak pedig azt kívánom, találjanak maguknak olyan olvasmányokat ebben a számomra különösen kedves folyóiratban, amelyek önmaguk jobb megismeréséhez, egymás jobb megértéséhez járulhatnak hozzá. *Lectori salutem!*

Zsávolya Zoltán

A MŰKÖDÉS ÖRÖME

Kánikulai délutánra emlékszem vissza, valamikor 1999 és 2001 között. *Július, nagy láng, világ aranya.* (Nagy László-idézet.) Budapestet éppen hetekre elhagyva, szülővárosomba visszahúzódva, az uborkaszazon kelő közepén „érett rám” annak a munkának az elvégzése, amelyet aktuálisan a Szépirodalmi Figyelő érdekében vállaltam. Mármost ez a „vállalás” korántsem mint valamiféle kívülállói és/vagy öncélú-hetyke aszkézis, netán az írotársak és a „nagyvilág” előtt egyaránt bizonyítani akaró kivagyiság volt az ember szeme előtt a délibábfalakat emelő, szédítő, majdnem ájultató nyárközépben. Nem aszketikus, önpusztító, hülye-büszke hősködés, hogy valóságos falak és üvegablakok mögötti irodában fogok és akarok is szétolvadni a strand napfénykatyusái rakétavetésének boldog elszenvedése helyett a szabad levegőn, s főleg e gyötrellem lehetőleg gyakori enyhítése helyett a hidegvizes medencében. Nem, mint *a szerkesztőség tagja* kerültem ebbe a helyzetbe, hogy konkrétan fejezzem ki magam ez ügyben.

Azért volt az előbbi megfogalmazás (tehát: dolgozni, tevékenykedni a SZIF érdekében, mintegy általánosságban, csak amúgy elmosódóan), hogy a kimunkálódó finom különbségtétel által érzékeltethessem: az úgynevezhető „proto-SziF” szűk három esztendejében én bizony nem tudtam vagy bizonyosan nem látszottam tudni róla, hogy életem egyik középpontja, vezetőszála, Ariadné-fonala ez a szemlélő-kritikai folyóirat lesz... Pontosabban: nem hatott meg túlzottan a benne való részvétellel, legalábbis „fenomenológiaiilag”. Vagy csak ügyesen titkoltam, titkolom? (Magam afféle Cordelia-effektust sejdítek a háttérben: mint Lear legkisebb leánya apját, én is „csak” mint a sót, életem sóját – sava-borsát – szeretem a SZIF-et; nélküle ízetlen lenne minden, ám ettől még nem zenghetek ódákat róla, egyszerű-természetes mivoltáról úgy, mint az ételeket „megbolondító” kakukkfüről vagy majorannáról. Erről, azt hiszem, akármelyik volt főszerkesztő tudna mesélni, a leginkább pedig a jelenlegi.)

Papp Endre barátom szimplán ki akart rakni a szerkesztőségből 2001-ben jelentkező, koncepcionális okokra (is) visszavezethető inaktivitásom miatt (és igaza volt ebben!), amit Csillag István barátom és már akkor szerkesztőtársunk akadályozott meg. L. Simon László azt

volt kénytelen prognosztizálni – amikor a szerkesztőségi ülésről azért késtem órákat (annak tulajdonképpeni vége után megérkezve), mert a Bajza utcában egy erősebben alkoholizáló pályatárs (nem szerkesztőségi tag!) délután közepén esedékes napindító gyógyszerét finanszíroztam, személyes asszisztenciával is –, hogy előbb válok szociális munkássá, mint ameddig a szerkesztői pályán maradok... Thimár Attila csendes bölcsességgel, amúgy összegzően somolygott csak a bajsza alatt, amikor a „szakfolyóirati” és az „ismeretterjesztő kiadványi” viták, vagyis az ún. *orgánumi pörök* folytak közöttünk. Pápay György reagálásairól nem beszélek a „gyártási folyamat” belső határidőinek részéről történő tartása vonatkozásában, a *tempussal* kapcsolatos „tempómat” illetően. Annyit mégis elmondhatok talán, ezek a reagálások jóval enyhébbek, mint amelyet egyszer Balassa Péterből váltott ki a néha talán túlságosan is megfontoltnak érződő munkaritmusom egy, a szemináriumán előadott hallgatói referátumom előadása közben, aminek következtében majdnem kiszaladt alólam a bölcsészkar padozata... Jóval enyhébbek tehát, *csak persze meddig?* (Mészöly Miklós-idézet, miközben minden, a nagy formátumú szerzőt érintő tiszteletem ellenére sem ez a lényeges most.) Számomra mindenképpen fontos, hogy ebben a pilanatban akárhogy is, de (még) én vagyok (és bizony már jó ideje!) a SZIF-csapatnak az a tagja, aki nemcsak a legrégebben van benne abban pontosan ugyanazzal a megbízatással – tehát szerkesztőként s nem mondjuk munkatársként, és egyazon (nevű) rovatnál: a nálunk utánközlő-válogató jellegű Szemlénél –, hanem aki ráadásul amaz ősidőkre is vissza tud emlékezni, éspedig tényleges résztvevőként, amikor nagyon más (B/5-ös) formátumban, a 2002-től induló új folyamétól gyökeresen eltérő alapkoncepcióhoz igazodva zajlott – ne vétessék szerénységnék! – *nevezetes periodikumunk* előállítás, készítése.

Nem megfélemlítve arról sem, hogy 1999 és 2001 között – mely fennállási időszakon belül az utolsó évet, évfolyamot igazából csak egy üde repertórium képviseli, főként Csillag István keze munkáját dicsérve – Sturm László és Kerékgyártó György is megfordult hosszabb-rövidebb ideig a (proto-)SZIF gyártógárdájában, egy rövid jelzést megér annak rögzítése, mi is volt az a mostanitól eltérő szerkesztési elképzelés az ősfolyóiratban. Nos az, hogy alapvetően *nem szépirodalmat* „közölünk után” a SZIF hasábjain, hanem a „fiatal”, azaz FISZ- és (akkor még) JAK-korú, tehát 35 év alatti kortárs magyar szerzőkről szóló, frissebben napvilágot látott kritikák, tanulmányok szerkesztett-rövidített részleteit. Mégpedig valamennyi szépirodalmi mutatóvány kíséretében,

a szekunder dolgokat általában eredeti folyóiratközlésekből, a primereket pedig nem ritkán a szerzők önálló köteteiből átvéve. „Önjáróan” szépirodalmi anyagot a főszerkesztő által irodalommissziósan beszerzett méretes drámák jelentettek csak az ősidőkben, amelyek iránt jómagam akkoriban még nem túlzottan érdeklődtem. Nem tudom, olvasóink mennyire... Saját szöveggyártás, magyarán nekünk vagy általunk készülő, illetve nálunk első közlésként nyomtatásban megjelenő volt a számonként egy-egy íróval és irodalmárral készített két interjú, valamint a kritikai-értelmezői területre koncentráló Bibliográfia.

Pontosan ennek a bibliográfiának a *saját kezű* összegyűjtésével, azaz „legyártásával” foglalatostkodtam én amaz ezredfordulós júliusi napon egy fojtott levegőjű iroda verőfényben úszó ablaka alá állított íróasztalnál, miközben izzasztóan nehezdedek rám a vakító napsugarak által láthatóvá tett levegőpázmák porcsíkjai. Éppen zárva volt Győrött a megyei könyvtár, messze a belvárosi otthontól a „kültelki” városi bibliotéka, még messzebb Budapest a maga (tan)év közben kiváló támpontot nyújtó nagy gyűjteményeivel. A lapgyártás folyamata azonban a nyárközépi holtidőben sem szünetelhetett, így Villányi László segítségével jelentett megoldást nekem, illetve a Szépirodalmi Figyelőnek: a Műhely főszerkesztője megengedte, hogy a „vizek városa” reprezentatív kulturális folyóiratának a testvérlapoktól érkező cserepéldányokkal bőségesen ellátott, amolyan kvázi periodikum-könyvtárnak érezhető szerkesztőségében kijegyzeteljem az elmúlt negyedév aktuálisan érdekes termését (a kéthónaponkénti megjelenés csak 2002-től kezdődött).

Az elmúlt néhány hónap kiadványaival birkóztam tehát. Csak hát akkor – talán mindjárt 1999 júliusára, a működés első esztendejének: *évfolyamának* egyik napjára esett az általam említett nap – szörnyen meleg is volt, főleg abban az irodahelyiségben. Lehet, hogy az anyaggyűjtés aszketikus „feladatöröme” is érlelte részemről az elhatározást, hogy a Szépirodalmi Figyelőt szépirodalmibbá kellene tenni? A társak mindenesetre megvoltak, meglettek, előkerültek hozzá. (Magam azt, hogy a Fiala Írók Szövetségének vezetése valójában már 1999-től olyan lapot akart a SZIF képében, mint amilyen az 2002-től lett, csak jóval később tudtam meg. Amúgy a Kazinczy utcai Kiskacsa – ma már más nevű vendéglátóipari egység állt sarki helyére – irodalmi asztalainál L. Simon László alapító FISZ-elnök és Papp Endre kijelölt főszerkesztő együttesen kért fel a szerkesztésben való közreműködésre 1998 őszén.)

A 2002 húsvétján induló új folyamban Csillag István és jómagam képviseltük a régi gárdát, mások mellett Bengi László és L. Simon László csatlakozott hozzánk, és az akkoriban még szintén nagyon friss keletkezésű Balassi Intézet is delegált a szerkesztőségbe képviselőt mint társkiadó (korábban a Fiatal Írók Szövetsége egyedül jegyezte „irodalmi, kritikai, szemléző folyóiratát”). Csak a két László tudná megmondani, hogy a három oldalnyi terjedelmet is meghaladó *Beköszöntőt* kettejük közül melyikük ötlötte ki inkább és melyikük fogalmazta meg konkrétan? Akárhogyan történt is, valamennyi szerkesztő-résztvevő egyetértett abban, hogy az irodalom elsajátítása/befogadása, vagyis olvasása (olvashatósága, olvasandósága és olvastatása) nem korlátozódhat az irodalom professzionális képviselőire, ám (?) az irodalom mintegy saját hatáskörében akarja eldönteni, hogy mit ajánl ki berkein kívülre, tehát a szélesebb, szakmán kívüli művelt közönségnek, a nem feltétlenül humán értelmiségi befogadórétnek. Azaz nem kívánja kiadni a kezéből az orientálás, mai szóval a kanonizálás jogosítványát. Erre jött hát létre a Szépirodalmi Figyelő most már igazán, most már *ténylegesen*, s ha második nekifutásra valóban betölti ezt a szerepet, az tiszta öröm. A működés öröme. Egyszersmind a funkcionalitás, a szerveség jóérzése.

„A tartalmában és formájában is megújult *Szépirodalmi Figyelő* – szerepel a lap 2002/1. számának *Beköszöntőjében* – új szerkesztősége azaz a szándékkal lép föl, hogy mind szélesebb körben tájékoztasson, Ariadne-fonalat kínáljon a kortárs irodalmi-művészeti élet megismeréséhez, nyomon követéséhez. Meggyőződésünk, hogy az irodalom és általában a művészetek közelmúltbeli tekintélyvesztése nem szükségszerű velejárója a demokrácia megerősödésének. Ellenkezőleg, a művészet közvetítette tapasztalat – ha nem is közvetlenül – önmagunk és körülményeink jobb megismeréséhez, döntéseink és lehetőségeink tisztázásához járulhat hozzá. Az irodalom arra vágyakozik, hogy visszhangot keltsen az olvasóban. A *Szépirodalmi Figyelő* nemcsak elméleti, esztétikai alapvetésében, de szerkesztői gyakorlatában is érvényesíteni kívánja azt a fölfogást, hogy a művészet csak befogadás, olvasás által lehet azzá, ami. Amikor rámutatunk az olvasás fontosságára, egyben azt is tudatosítjuk, hogy törekedni kell a kulturális-művelődési szerkezet, az olvasási szokások és mintázat összetettebbé tételére. Föl kell mutatnunk a szépirodalom és általában a művészetek kínálta lehetőségeket, meg kell mutatni, hogy az irodalmi párbeszéd lényege a gyarapodás.” A gazdagodás, gondolom. Meg a szellemi gazdagság tudatosítása.

Bízást állítható, hogy folyóiratunk legutóbbi, a 2012/1. számban megfogalmazott megújulási deklarációja, illetve maga ez a megújulási-átalakulás lényegében még mindig ezen a szemléleti alapvetésen nyugszik. (No meg a klasszikus elődből, a 19. századi Szépirodalmi Figyelőből kivett Arany János-i gondolaton, amelynek jellegzetes részlete 2002 elejétől 2007 végéig, azaz teljes hat évfolyamon át – habár ebből az első a tavaszi indulás miatt csonka, mindössze öt számból áll – díszítette a SZIF lapszámainak hátsó borítóját.) Annak ellenére vagy amellett is, hogy 2008 óta, a legújabb, Pápay György által jegyzett főszerkesztői periódus kezdetétől immár a második nagy (a borítóra és a tipográfiára is kiterjedő) átalakuláson esett át idén februárban a SZIF. És akkor még „a hagyományos kezdő és záró egységek – a Szemle és a Bibliográfia – között”, a törzsstruktúrán belül lezajlott megannyi tartalmi-gondolati átalakulásáról nem beszéltem az elmúlt négy esztendőnek. Többnyire és leginkább a rovat(cím)változásokban tükröződtek, csapódtak le ezek a folyamatok.

2008 előtt is adódtak persze újulások, kiegészülések a lap életében. A 2002-es indulástól kezdve egészen 2003 végéig ugyan még „csak” az Interjú látszik az érdemleges tematikus kiterjesztés (bővítés) eszköze lenni, ám a 2004/2. számtól kezdve belép a kvázi *új önálló értekezői műfajt* megtestesítő Íróportré rovat, amely egészen a 2007-es fekete (borítójú) évfolyam végéig üzemel, ha utolsó rúgásaikor már erősen megcsappant is a mennyiség, és – nem utolsó sorban az akkortájt fennálló mostoha finanszírozási viszonyok, nevezetesen az átmeneti honoráriumfizetési képtelenség miatt – a téma-, azazhogy „áldozat”-választás szintjén majdhogynem a portrékészítő egyéni ambíciójának felvállalása/elviselése, akár karrierizmusának érvényesítése előtt is megnyitva az utat (ténylegesen: a rovat anyagínsége esetén). 2008 előtt is adódtak tehát rovat(cím)változások a lap életében (és 2007 folyamán például az általam gondozott-koordinált Szemle rovat szünetelt éppen!), ámbar az általános benyomásom a 2003-tól 2006-ig terjedő szakasról, különösen pedig a 2004–2006 közé eső évekről nem is ez, illetve elsősorban nem az efféle mozgások, eltolódások észrevételezésére támaszkodhat. Hanem arra, hogy ezek voltak a dúsított évfolyamok. A később már nem megvalósítható látványos terjedelmi „hódítás” maximumáé volt ez a három-négy bő esztendő. Ekkoriban, a végül már 180–200 oldalig is felmenő lapméret korszakában nem volt ritka, hogy a kitüntetett lapfigyelés területén redaktori „vetésforgóval”, a ténylegesen kiválasztó szemlézés tekintetében a „parlamentaritás” egyszerű többségével dol-

gozó szerkesztőségi ülést követően telefonon kért meg valamelyik, a rovatterjedelmi arányokat jobban átlátó szerkesztőtársam, hogy keressek további, általam utánközlésre alkalmasnak vélt potenciális szemleanyag(ka)t és futtassam keresztül az(oka)t a gyártási gépezetünkön (a tervezett anyag megismertetése a szerkesztőtársakkal, szükség esetén akár külön-külön megvalósított szavazatvétel tőlük, siker illetve kiküzdött pozitív konszenzus esetén az anyag[ok] tematikus-szerkezeti beillesztése a már kialakult Szemle-struktúrába).

„Zoli, még kellene egy legalább négy-öt B/5-ös nyomtatási oldal terjedelmű elbeszélés, mellé pedig két-három vers, amelyek közül az egyik a következő oldalra is átnyúlhat...” Ilyesfélén tudott beszélni ekortájt a működés öröme. Emléke a Rottenbiller utcai eklektikus, függőfolyosós ház óriási iroda-lakásához kapcsolódik bennem. Ott, az oda kötődő szerkesztési periódusban tevékenykedtünk a leginkább „hivatalnoki” módszerességgel, aminek ugyanúgy megvan a varázsa a maga kiadói-bürokratikus *feeling*jével, mint az irodalmári, írói, „művészi” kötetlenségnek. És ehhez a módszerességhez az is hozzájárult, hogy egy időben (2004/4. – 2005/1.) még külön olvasószerkesztőre is futotta lapunknak, ahogyan sem azelőtt, sem pedig azóta. Vajon Bednatics Gábor vissza tud-e majd úgy emlékezni munkavégzésének erre a félévére, mint mondjuk Roland Barthes a debreceni lektorságra?

Igen, igen, a Rottenbiller... Emlék már csak, noha azóta is dolgozunk, működünk. Mindmáig. Törve, töretve is akár, tízszer fogyatkozott és ugyanennyiszor átalakult szerkesztőségi gárdával. De megtörve nem. Pedig 2007-ben – pestiesen szólva – „megbuktunk, mint Rottenbiller”: az NKA szépirodalmi kollégiuma nulla forintot szavazott meg azévi tevékenységünkre. A működés fájdalma. Kisebb terjedelem, kisebb példányszám, csökkentett rovatszám. A profil két szélén elhelyezkedő satupofái közül is eltűnik az addig alapjában tartó hatású egyik: az utánközlő Szemle, amely nélkül talán nem is tartható Szépirodalmi Figyelőnek a SZIF... Még szerencse, hogy színesítőleg továbbra is eldöcög az Íróportré rovat, és még bőven velünk van a hozzánk 2006 közepeán csatlakozott, Látószög címen új rovatot szolgálatba állító Ekler Andrea. E rovat – jóllehet éppen 2007-ben meg-meginog a „gyártása” – stabilizáló, sztenderdizáló hatású: a „szokásos”, a „valóságos” kulturális-irodalmi folyóiratokhoz közelíti az ilyesféle gesztusokat korábban nem gyakorló SZIF-et. Kezdetben két-két, lehetőleg eltérő szemléletű nagyobb kritikát közöl ugyanarról az egy könyvről (egyetlen alkalommal, az indulásakor kettőről), majd (2010 elejétől kezdve egészen 2011

végéig) egyet-egyet három különböző kötetről. Csak a 2012 eleji átalakuláskor szűnik meg, amikor egyébként az a Figyelő rovat is, amely legalább annyira emblemikus része volt a folyóiratnak a 2002-es új folyam nyitányától egészen a közelmúltig, mint maga az utánközlő Szemle, mely szándéka szerint és legalább bizonyos szempontokból – aligha éppen kevés szempontból – *bizonyosan* az általa esedékesen vizsgált periódus („szemlézési időszak” – hány lapbemutatón, olvasói találkozóon, pódiumbeszélgetésen hangzott és magyaráztatott el a kifejezés, Istene!) legfontosabb (legérdekesebb, legértékesebb) szépirodalmi közleményeit válogatja ki, sorakoztatja fel. A Figyelő rovatról feltétlenül el kell mondani még azt is, hogy a 2007-es nehéz időkben éppen ez a laprész bizonyult jelképes-konkrét vízválasztónak a SZIF tovább-működtetése szempontjából. Illetve nem is annyira vízválasztónak, mint inkább a talán legemblematisabb mutatónak abban a tekintetben, hogy a folyóirat szerkesztősége és szerzőgárdája lényegében töretlenül folytatja az irodalommegismertetést és annak rövid kritikákban rögzülő dokumentálását a korábbinál átmenetileg jóval mostohábbá vált üzemelési feltételek között. Mert aligha lehetett itt szó valóságos „választásról”, azt megelőzően bizonytalanságról: a SZIF érdeklődő és a jó ügy iránt őszintén elkötelezett recenzensei – akik közül nem egy irodalmári-írói pályáját Figyelő rovatunk munkatársaként kezdte – nemigen elégedetlenkedtek, pláne nem morgolódtak, még kevésbé hezitáltak a további közreműködést illetően, amikor kiderült: ezekért a dolgozatokért a továbbiakban nem tudunk honoráriumot fizetni.

Az, hogy 2012 elejétől megszűnt a Figyelő rovat, és az újonnan induló, a könyvismertetést, kiadványértékelést immár a lapon belül egyedül végző Kritika – a szintén most abbamaradt Látószög karakterét is felöltve, legfeljebb annak figyelmi rádiuszát mintegy a kétszeresére-háromszorosára növelve – egyszerűen teljes határozottsággal az *egyéb* művészeti-irodalmi folyóiratokhoz közelíti a Szépirodalmi Figyelőt az újság bírálati szakaszának gyakorlatát illetően, nem a szokásos-„normális” periodikummodellhez való (vissza)igazodást, egyfajta orgánumi sztenderdizálódás haladási útját jelenti, hanem egyéb megfontolásokon túl – amelyek között néhány gyakorlati is szerepel – egy kommunikációs („kulturkommunikációs”) hősor végének eljövételét, s egy másik beköszöntét a szerkesztőség számára. Ha az irodalmi, művészeti, társadalomtudományi események egyre kevésbé a kötet(tárgy) keretei között dőlnek el vagy zajlanak egyáltalán, legyen bár mégoly fontos érvénysülési sajátosságokat felmutató természetű a könyvek befogadása, azaz

